

НАЦІОНАЛЬНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

NATIONAL SOVEREIGNTY AS THE MAIN FACTOR OF MODERN STATE BUILDING: THE THEORETICAL AND LEGAL ASPECTS

Сметюх В.С.,

*аспірант кафедри загальноправових дисциплін
та міжнародного права*

економіко-правового факультету

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Автором запропоновано розглянути у науковій статті концепцію національного суверенітету, специфіку його реалізації та межі дії. Окреслено проблеми трансформації суверенітету в епоху глобалізації та сучасного державотворення. Наголошується на тому, що захист національного суверенітету та майбутній розвиток національної держави безпосередньо залежить від ефективної внутрішньої та зовнішньої правової політики.

Ключові слова: нація, право нації на самовизначення, державотворчий процес, національний суверенітет, національна держава, глобалізація.

Автором предложено рассмотреть в научной статье концепцию национального суверенитета, специфику его реализации и границы действия. Очерчены проблемы трансформации суверенитета в эпоху глобализации и современных процессов государствообразования. Следует отметить, что защита национального суверенитета и будущее развитие национального государства непосредственно зависят от эффективной внутренней и внешней правовой политики.

Ключевые слова: нация, право нации на самоопределение, процесс государствообразования, национальный суверенитет, национальное государство, глобализация.

In the given scientific article the author proposed to consider the concept of national sovereignty, the specifics of its implementation and its scope. There was outlined the problems of transformation of sovereignty in the era of globalization and the modern state building. It is stressed that protection of national sovereignty and future development of the nation state depends on efficient internal and external legal policy.

Key words: nation, nation's right to self-determination, state building process, national sovereignty, nation state, globalization.

Постановка проблеми. Одним з основних етапів розвитку концепції суверенітету є поява категорії «суверенітет нації». Змістовне тлумачення його в юриспруденції залишається чітко не визначеним, оскільки сам термін «нація» трактується в науці по-різному. Ще у XVIII столітті, коли на теренах європейського простору утворилися національні держави й була сформована концептуальна ідея національного суверенітету. Знаходимо підтвердження в історичних джерелах, що в той час народний суверенітет часто сприймався як суверенітет нації. Слід зазначити, що розуміння категорії «нація» має сприйматися через призму етнічного і політичного спрямування, тому доцільно розрізняти такі поняття, як «суверенітет нації» і «національний суверенітет». Суверенітет нації означає повновладдя всього населення держави, натомість, національний суверенітет окреслює рівень самостійності кожної національності у збереженні власної ідентичності. Національний суверенітет стосується конкретної національності, яка реалізовує своє право на самовизначення. Усунути дані протиріччя вбачається доцільним через детальне обґрунтування та законодавче закріплення поняття «національний суверенітет» [1, с. 104].

Стан дослідження. Ідеї та погляди, що становлять теоретико-методологічну базу осмислення феномена національного суверенітету у ві-

тчизняній політичній думці розроблялись такими представниками різних правових шкіл, як Г. Атаманчук, Ф. Бурчак, О. Висоцький, В. Денисов, М. Козюбра, О. Скакун, Г. Смірнов, Б. Туманов, Ю. Шемшученко.

На процесах націотворення у контексті державотворчих тенденцій зосередили свої дослідження О. Антонюк, І. Варзар, М. Вівчарик, Т. Возняк, В. Ігнатов, О. Картунов, А. Колодій, Ю. Левенець, О. Майборода, О. Мироненко, В. Наулко, В. Панібудьласка, М. Панчук, М. Пінер, Ю. Римаренко, Л. Шкляр та інші.

Проблематика етнічної та національної ідентичності, утвердження української національної ідеї певною мірою розроблена В. Євтухом, С. Коч, І. Кресіною, В. Медведчуком, О. Нельгою, М. Обушним, І. Прибитковою, М. Розумним, Т. Рудницькою, М. Шульгою.

Попри розробку окремих аспектів етнонаціонального розвитку в сучасних умовах проблеми утвердження української політичної нації не дістали всебічного теоретичного осмислення. Спробою зробити свій внесок у роз'яснення зазначеної проблеми і пояснюється мета написання наукової статті.

Виклад основного матеріалу. У демократичній державі джерелом і основою співробітництва усіх влад є установча влада народу. Тут суверенітет народу є джерелом державного суверенітету.

Національний суверенітет означає повновладдя нації, яка відповідно до досягнутого рівня еволюції людства спроможна забезпечити її існування і розвиток. Міра свободи закріплена у вигляді міжнародного суверенітету як загальна і рівна для всіх націй [2, с. 96].

Основні права нації:

- право на існування і вільний розвиток, володіння реальною можливістю визначати характер свого національного життя, включаючи спроможність реалізувати право на політичне самовизначення;

- право на вільний розвиток національних потреб – економічних і соціальних;

- право на духовно-культурний розвиток, повага національної честі та гідності, розвиток національної мови, звичаїв, традицій;

- право розпоряджатися природними і матеріальними ресурсами на своїй території;

- право на мирне співіснування з іншими народами і націями та інше [3, с. 240].

Отже, суверенітет нації, її повновладдя означають володіння реальною можливістю визначати характер свого національного життя, самостійно вирішувати питання, що стосуються розвитку національної свободи та національних потреб, право на повагу національної честі та гідності, створення національних установ. Повновладдя однієї нації неможливе без дотримання суверенітету інших націй та народностей, без поважного ставлення до їх національних потреб і прав [4, с. 34-35].

Розглядаючи в концептуальному аспекті проблему національного суверенітету, слід зазначити, що він є результатом національного самовизначення. В науці під національним суверенітетом розуміється сукупність суверенних прав нації на вибір соціально-економічного і політичного ладу, на цілісну національну територію, економічну незалежність, на розвиток її мови та культури [5, с. 22].

Етнічна спільнота за такого підходу розглядається як суб'єкт суспільно-історичного процесу, котрому належить право на національне самовизначення і право національного суверенітету, тобто повновладдя у вирішенні всіх питань національного життя у відповідній політико-правовій сфері. Саме завдяки цьому нація стає державотворчою етнічною спільнотою, а національна ідея перетворюється на державницьку [6, с. 17].

Національний суверенітет відбиває собою етнічну функцію суверенітету і протиставляється державному суверенітету. Адже кожен етнос хоче реалізувати свій національний суверенітет, самовизначитися у політичному відношенні, тоді як держава іманентно перешкоджає цьому суб'єктивізуванню, оскільки воно означає знищен-

ня або обмеження державного суверенітету. Певний же збіг державного, народного та національного суверенітетів можливий лише у національній державі – «народ» і «нація» в ній є практично тотожними як з погляду формально-правового (національна держава, а отже, і народ як сукупність суверенів даної держави утворюються внаслідок самовизначення певної нації і є інституцією, похідною щодо останньої), так і з погляду практично-політичного, незважаючи на те, що на території національної держави мешкають особи іншого етнічного походження, якщо саме пріоритетна перевага державотворчої нації робить її політичну волю визначальною [7, с. 396].

Національний суверенітет може бути потенційним та реальним. Ані народний, ані державний суверенітети не мають такого поділу, оскільки держава (отже, і народ) не можуть перебувати у потенційно-суверенному стані. Якщо держава не є суверенною, то її просто не існує. Водночас нація може існувати не будучи реально суверенною, тобто не маючи своєї національної держави, проте маючи усі підстави для її створення, тобто будучи суверенною потенційно.

Зрештою, сам національний суверенітет має особливу специфіку щодо суверенітету загалом. Він не просто верховенство і владне положення, а реальна спроможність нації зберегти і вільно розвивати свій потенціал, соціальну структуру, політичну орієнтацію, правову систему тощо, а також у міру потреби змінювати їхні моделі [8, с. 166].

Висновки. Аналізуючи вищезазначене, доходимо наступних висновків:

- національний суверенітет узгоджується, кореспондується з правом нації на самовизначення, яке розуміється як самостійний, без примусу вибір самою нацією форм та методів реалізації своїх інтересів і потреб, добровільне та рівноправне вирішення питання про вихід із багатонаціональної держави та утворення окремої держави;

- принципи національного самовизначення і національної держави використовуються для обґрунтування політичного усамостійнення тих етносоціальних спільнот, які не могли пройти етапу громадянського становлення не лише внаслідок несприятливих історичних умов, а і внаслідок своєї специфічної культурно-цивілізаційної незалежності;

- національне самовизначення постає як задоволення потреб нації мати належне, тобто правове оформлення і політико-владний захист. Вибором нації є повна державна самостійність, а автономізація з'являється лише як результат вимушеного компромісу, неможливості або неготовності створити незалежну національну державу [8, с. 168].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Картунов О.В. Західні етнонаціональні та етнополітичні концепції : теоретико-методологічний аналіз : дис. д-ра політ наук : 23.00.02 / НАН України. – К., 1996. – 417 с.
2. Шаптала Н.К. Конституційне право України – Запоріжжя : Дике Поле, 2012. – 480 с.
3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник / Скакун О.Ф. – К. : Алтера ; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 656 с.
4. Етнонаціональний вимір глобалізаційних викликів України : наукова доповідь / Кер. авт. колективу І.О. Кресіна. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2008. – 68 с.

5. Майборода О. Нації етнічні і політичні: оманливе розрізнення / О. Майборода // Політичний менеджмент. – 2004. – №5. – С. 15–22.
6. Національна держава і право в умовах глобалізації: [збірник наукових статей]. – Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2007. – 132 с.
7. Національно-державне будівництво. Концептуальній підходи, сучасна наукова література / за ред. Ю.І. Римаренка. – К.: Видавництво «Довіра», 1999. – 559 с.
8. Римаренко Ю.І. Етнодержавознавство. Теоретико-методологічні засади. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – 2001. – 264 с.